

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук, професора,
професора кафедри культурології та українознавства
Запорізького державного медичного університету
Гребенюк Тетяни Володимирівни
на дисертацію Резніченко Юлії Олегівни
«Наративні моделі української повісті 2010-х років» (Дніпро, 2022),
подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 035 Філологія

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими планами і програмами

Попри велику кількість досліджень сучасної української романістики й наявність відносно системних праць, присвячених вивченню сучасної малої прози, аналіз різновидів повісті у дискурсі української художньої прози 21-го століття наразі представлений нечисленними спорадичними розвідками. Тож потрібність і актуальність дисертаційного дослідження Юлії Олегівни Резніченко є очевидною вже в контексті її придатності до заповнення цієї лакуни. Важливим аспектом актуальності обраної теми дослідження також є нинішні трансформації повістєвої форми в її українському варіанті, пов'язані із глобальними змінами світоглядно-художньої парадигми, які потребують дослідницької фіксації та аналізу. Але ще більша цінність рецензованої праці, на мій погляд, полягає в тому, що це дослідження є послідовною й скрупульозно вивіреною реалізацією наратологічного підходу до художнього тексту, із застосуванням як класичних зарубіжних набутків наратології (як-от, наріжні в дисертації праці Ж. Женетта, Дж. Прінса, В. Шміда), так і праць українських дослідників (Л. Мацевко-Бекерської, Р. Савчук, М. Ткачука та ін.).

Рецензоване дослідження виконувалося в руслі науково-дослідної теми кафедри української літератури Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Поетика художнього тексту: від модернізму до постмодернізму»; його тему затверджено й уточнено Вченою радою Дніпровського національного

університету імені Олеся Гончара й скоординовано науковою радою НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка.

2. Аналіз змісту дисертації. Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень дисертації та їх достовірність

Положення й висновки дисертації Ю. О. Резніченко є обґрунтованими й вірогідними, адже при аналізі художньо-літературного матеріалу дисертантка рухається в річищі наратологічних студій літературного твору й послуговується адекватною теоретико-методологічною базою, зокрема, студіями з генології, історії української літератури, історико-літературними дослідженнями, присвяченими розвитку повісті, працями теоретиків структуралізму, постструктуралізму, пост- і метамодернізму, окремими розвідками з рецептивної естетики, герменевтики, психоаналізу, літературно-критичними студіями сучасних українських повістей. Авторка дисертації прагне уточнити й обумовити всі нюанси терміновживання, подати якомога детальніші обґрунтування змісту вживаних нею понять, демонструє блискучі навички систематизаційної роботи з джерелами.

Структура дисертації цілком адекватна для реалізації поставлених у ній завдань: вона складається зі вступу, трьох розділів із підрозділами (підрозділи першого розділу структуровано ще й на пункти), висновків, списку використаних джерел, який нараховує 312 позицій, а також додатків.

У першому підрозділі першого розділу дисертації Ю. О. Резніченко репрезентує теоретико-методологічну базу свого аналізу наративної специфіки повісті. Зокрема, в межах першого підрозділу вона розглядає сутність поняття жанру в літературознавчому дискурсі й природу жанрових трансформацій повісті від часів її зародження до сучасності в генологічному й наративному аспектах. У другому підрозділі дисертантка обумовлює теоретичний інструментарій свого

дослідження, зокрема, наратологічний його аспект, уточнюючи зміст понять наратор (і типологія нараторів), наративність, нарація, наративна типологія, нарататор і фокалізація, які є наріжними в дисертації. При виборі принципової для аналізу робочої типології нараторів Ю. О. Резніченко обирає типології Ж. Женетта і В. Шміда. Варто відзначити, що при подальшому аналізі текстового матеріалу вона послідовно й чітко дотримується задекларованого вибору. Дисертантка дуже уважно ставиться до терміновживання, що виражається, зокрема, в анонсуванні термінологічної синонімії у своїй праці (наприклад, вона декларує синонімічне вживання понять «інтерференція» і «змішана (змішано-змінна) нарація» та ін.

Також у цьому підрозділі авторка дисертації обґрунтовує зміст титульного для своєї роботи терміна «наративна модель». При кристалізації цього поняття Ю. О. Резніченко апелює до праць М. Бал, Р. Барта, Ю. Крістевої, В. Тюпи, В. Шміда, М. Ткачука, М. Рябченко та ін. і вкладає в нього такий зміст: «[С]посіб розгортання нарації в художньому творі, зумовлений культурним контекстом і письменницькою наративною стратегією та сформований як результат взаємодії її (моделі) основоположних компонентів: типу нарації, наративного темпу, фокалізації, хронотопу, авторської інтенції тощо» (с. 74).

У другому розділі дисертації Ю. О. Резніченко декларує сутність своєї класифікації наративних моделей української повісті 2010-х років (1-й підрозділ) і розглядає особливості організації наративу за лінійно-ретроспективною (2-й підрозділ) і за лінійно-проспективною (3-й підрозділ) моделями.

Дисертантка виокремлює в українській повісті 2010-х років дві загальні групи наративних моделей: традиційну (лінійну, послідовну) і нетрадиційну (нелінійну). Першій, за словами дослідниці, притаманна «здебільшого впорядкована наративна, сюжетна й хронотопічна канва, тексти орієнтовані на послідовне зображення нетривалого життєвого моменту — часто приватної історії героя-наратора (оповідача) або ж персонажа (розповідача)» (с. 79). Власне, аналізу двох

наративних моделей першої групи (лінійно-ретроспективної та лінійно-проспективної) Ю. О. Резніченко присвячує другий розділ своєї дисертації. Лінійно-ретроспективну наративну модель вона розглядає як таку, в якій нарація «увиразнено ретроспективна, тож очевидна важливість події самої оповіді / розповіді» (с. 80), а лінійно-проспективну – як такий спосіб нарації, у якому наявне «збереження поступовості й узгодженості подій» (с. 80).

Також у першому підрозділі другого розділу дисертантка обґрунтовує дефініцію дисперсної наративної моделі (яку детально аналізуватиме в третьому розділі), розуміючи під нею «зразок організації нарації різних типів, у яких переважає відтінення (само)свідомості й підсвідомості героя і / або наратора. Оповідь / розповідь заглиблена в причини психічних відхилень (комплекси й дитячі травми), гендерну зумовленість поведінки тощо» (с. 81).

У підрозділі 2.2 міститься текстуальний аналіз творів лінійно-ретроспективної моделі, яка, своєю чергою, розбивається дисертанткою на дві провідні субмоделі: із інтимізованим фокусом (зокрема, у творах «Альбіна» Є. Кононенко, «Сповідь джури Самойловича» В. Даниленка, «Нехворощ» Л. Пономаренко, «Нова стара баба» Л. Денисенко та ін.) та з гетеродієгетичним наративом (у повістях «Армагедон уже відбувся» М. Матіос, «Київ, вставай!» С. Йовенко, «Піранья, або Вона забирає своє» В. Вознюка). Щодо текстів названої моделі Ю. О. Резніченко робить справедливий висновок про увиразнення у творах, де вона експлікується, значущості події розповіді завдяки реконструкції минулої дійсності. Підрозділ 2.3 містить аналіз лінійно-проспективної наративної моделі повістей «Вуле ву чайок, мсьє?» М. Гримич, «Записи на подолку» Т. Зарівної, «Сніданок на снігу» А. Дністрового, «Сонечко моє, чорне й волохате» В. Даниленка, ознаками нарації в яких дисертантка називає лінійне оприявлення подій і активну гетеродієгетичну розповідь, яку в усіх повістях збагачено за рахунок засобів деталізації свідомості персонажів.

У третьому розділі увагу авторки дисертації сфокусовано на повістях, які є репрезентантами ризомної і дисперсної наративних моделей, котрі, за класифікацією дисертантки, об'єднують твори, «...у яких на процес породження наративу впливають прийоми гри з читачем із можливою свободою інтерпретації; трансформації інстанцій наратора; гіпертекстовість; ризомність; конструювання – явне або приховане – осібної художньої реальності, яка у фіналі може бути «зруйнована»; психоаналітичні концепції «прочитання» свідомого й несвідомого в людині тощо» (с. 152). Зокрема, у фокусі уваги перебувають повісті «Д-р Металевий Кулак проти Вітязя» О. Михеда, «Книга амазонок» Г. Максимів, «Телефонуй мені, говори зі мною» Я. Мельника, «Чоловік з моїм іменем» І. Байдака, які Ю. О. Резніченко розглядає як вияви ризомної наративної моделі з її лабіринтовою структурою текстового простору, динамікою відношень «центр-периферія», сконструйованістю текстуалізованої реальності, технообразами й текстовою презентацією впливів онлайн- і медіатехнологій.

Оповідь / розповідь у дисперсній наративній моделі (зокрема, у творах «Після третього дзвінка вхід до зали забороняється» О. Забужко, «Сміттєпровід» Я. Мельника, «Бийся головою до стіни» С. Процюка, «Тіні в маєтку Тарновських» В. Даниленка) розглядається як фокусована на внутрішньому світі персонажів, на художньому аналізі їх свідомого й несвідомого, їхніх витіснених емоцій, комплексів, травматичних спогадів. Дослідження названих вище творів у третьому розділі дисертації Ю. О. Резніченко здійснює в контексті характеристик постмодерністського й постпостмодерністського (метамодерністського) письма, які, безсумнівно, вплинули на характер оповіді у творах.

Надзвичайно унаочнюють і увиразнюють результати праці дисертантки подані нею в додатках таблиці, де чітко структуровано й візуалізовано наукові знахідки дослідження.

Можна резюмувати, що ідеї, сформульовані в розділах дисертації Ю. О. Резніченко, підкріплюються адекватною джерельною базою дослідження, і є цілком доказовими й обґрунтованими. Варто також зазначити, що на окрему відзнаку заслуговує мовлення в дисертації – точне, вправне, багате на синоніми й навіть неологізми.

3. Наукова новизна отриманих результатів

Наукова новизна дисертаційного дослідження насамперед забезпечується тим, що воно є першим системним і цілісним дослідженням української повісті 2010-х років на засадах наратологічного аналізу, в роботі вперше цілісно здійснено класифікацію наративних моделей повістевого матеріалу названої декади на основі провідних параметрів продукування оповіді / розповіді. Окремі тексти, аналізовані в дисертації, здобули в ній перше наукове прочитання. Крім того, в дисертації розглянуто проблемно-тематичну й образну специфіку повістей названого десятиліття, здійснено аналіз сучасної повісті в контексті попередньої жанрової традиції.

Теоретичне значення дисертації полягає в імплікації теоретико-методологічних засад сучасної наратології на національному ґрунті, зокрема, в аспекті концепції наративної моделі, у розробці дисертанткою власної типології наративних моделей української повісті 2010-х років.

4. Дотримання вимог академічної доброчесності

та повнота викладу наукових результатів в опублікованих працях

Текст дисертаційної роботи пройшов перевірку на наявність текстових запозичень без належного посилання на джерело в антиплагіатній інтернет-системі Strikeplagiarism.com. За результатами перевірки виявлено відсутність текстових запозичень без належного посилання на джерело та встановлено, що дисертаційна

робота Резніченко Юлії Олегівни «Наративні моделі української повісті 2010-х років» відповідає принципам академічної доброчесності.

Поводження Ю. О. Резніченко з чужим текстом надзвичайно коректне: посилання на художні тексти й результати чужих досліджень оформлені належним чином, усі відхилення від оригінального написання обумовлюються дисертанткою (наприклад за зразком «(курсив наш – Ю. Р.)», с. 38, або ж шляхом використання квадратних дужок для символів, написання яких відрізняються від авторського).

Матеріали дисертаційного дослідження оприлюднено у 16 наукових публікаціях, 4 із яких – у наукових журналах України категорії Б, 5 – у інших наукових виданнях, 7 – у збірниках тез доповідей конференцій. Вважаю, що такої кількості друкованих праць цілком достатньо для гідної репрезентації матеріалів дослідження.

5. Практична цінність результатів дисертаційної роботи

Результати дисертаційної роботи можуть отримати практичне застосування при викладанні сучасного періоду історії української літератури в однойменному навчальному курсі, а також спецкурсів і спецсемінарів із відповідної тематики, при написанні студентами курсових робіт, кваліфікаційних робіт бакалавра і магістра, при викладанні української літератури в школі.

6. Зауваження щодо змісту дисертаційної роботи

1. Рецензована дисертація має надзвичайно солідну й переконливу вкоріненість у історико-літературний дискурс. Проте на захисті хотілося би почути детальніше обґрунтування вибору дисертанткою для аналізу творів саме такого періоду – 2010-ті. Адже ця декада, не видається помітно своєрідною на тлі, наприклад, попередньої. Якщо є якісь історико-літературні або світоглядні риси, які дають підстави для їх виокремлення, то в дисертації вони не проартикульовані чітко й уповні переконливо.

2. Відзначаючи бездоганну академічну доброчесність самої дисертантки в роботі з джерелами, зауважу, що одне з джерел, на яке вона періодично покликається, – Ткачук О. М. Наратологічний словник. Тернопіль: Астон, 2002. 173 с., – викрито у плагіюванні словника Дж. Прінса: Gerald Prince. A Dictionary of Narratology. Lincoln: University of Nebraska Press, 1989¹. Очевидно, що авторці Ю. О. Резніченко не було відомо про цей факт, тож це моє зауваження є, по суті, закликом бути більш пильною у доборі джерел надалі.
3. Попри дуже зважене й скрупульозне ставлення дисертантки до теоретичної бази дослідження, художня сутність метамодернізму в дисертації передана неточно. Зокрема, не згадуються такі його важливі ознаки, як коливання між іронією й щирістю, використання постмодерністських технік, але зі зміненими функціями, відновлення етичного впливу літератури, її соціальної функції тощо; основоположні у розглядуваній темі праці Тимотеуса Вермюлена й Робіна ван ден Аккена та Сета Абрамсона не згадані. Дисертацію Ю. О. Резніченко характеризує надзвичайна концептуальна щільність і насиченість, прагнення обґрунтувати буквально всі терміни, вжиті на її сторінках. Але, оскільки однаково глибоко прокоментувати всю терміносистему неможливо, можна було би і не братися за деякі її відгалуження (як-от, дискурс метамодернізму або заглиблення у психоаналіз), адже дисертаційне дослідження має певні обмеження в обсязі.
4. Уживаний в дисертації термін «герой» через його застарілість, зайві смислові конотації й невідповідність наратологічному контексту дослідження варто було би замінити на інший (наприклад, протагоніст, головний персонаж тощо).
5. Виокремлення оповіді й розповіді, оповідача й розповідача видається зайвим, адже в тексті дисертації правомірно вживаються поняття, які різною мірою

---

¹ Див.: Папуша І. Наратологічні позички. Критика, 2004. Ч. 4.

дублюють нюанси їх смислів і є більш влучними (оповідь від першої або третьої особи, гомодієгетичний, гетеродієгетичний, екстрадієгетичний, інтрадієгетичний тощо).

6. Подекуди в дисертації трапляються стилістичні огріхи (наприклад, «Нарацію повісті повсякчас акомпановано маркерами спогадів» (с. 118), «Декларування суджень-оцінок наратора посилено зі зростанням аморальності поведінки героїні» (с. 123), «В аналізованому творі можна простежити ознаки не тільки лінійно-ретроспективної, а й менш актуалізовані прикмети ризомної наративної моделі» (с.128)).

Треба зазначити, що вказані зауваження не знижують наукової цінності роботи, адже згадувані окремі неузгодженості свідчать про активний науковий пошук дисертантки й оригінальність її підходу до аналізованих творів.

7. Загальний висновок

На підставі викладених вище міркувань можна резюмувати, що дисертація Ю. О. Резніченко є цілісним, оригінальним дослідженням, вирізняється вдумливістю й уважністю в підході до аналізованих творів, широтою й системністю аналізу. Джерельна й методологічна база дослідження вповні відповідає поставленим у ньому завданням. Тези дослідження цілком вичерпно обґрунтовуються його авторкою, зміст роботи викладено логічно й послідовно, результати кожного розділу стисло резюмуються наприкінці, висновки всієї дисертації – чіткі й концептуальні. За актуальністю обраної теми, новизною отриманих результатів, обсягом проведених досліджень, академічною доброчесністю, теоретичною й практичною цінністю дисертаційна робота Резніченко Юлії Олегівни «Наративні моделі української повісті 2010-х років» повністю відповідає вимогам, передбаченим «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44., а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія.

Д. філол. н., професор, професор кафедри
культурології та українознавства
Запорізького державного
медичного університету

Заступник ректора Гребенюк Т.В.
ПІДТВЕРДЖУЮ
На відділі кадрів Запорізького
державного медичного університету
"___" 20__ р. Підпис *[Signature]*
Куренко С.І.